

William Outhwaite

SOSYAL TEORİ

Türkçesi: Ümit H. Yolsal

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
1. Kökenler.....	15
2. Kapitalizm	27
3. Toplum.....	41
4. Kapitalizmin Kökenleri ve Toplumsal Eylem Teorileri.....	51
5. Toplum Nasıl Olanaklıdır?.....	61
6. Bilinçdışının Keşfi	75
7. Sosyal Teori ve Siyaset	87
8. Yarım Kalan İş	101
Ek Okuma Önerileri.....	119

Giriş

Sosyal teori, tam da siyasi ve ekonomik sorunlarla, kültürle, toplumsal cinsiyetle ya da etnik ilişkilerle ilgilenenler için biçilmiş kaftandır. Bu alanların ve sorunların “hepsini birden” kapsadığı düşünülebilir.

1990’lı yıllardan bu yana dünyamızı dönüştüren ve hem akademik hem de kamusal tartışmalarda büyük bir yer işgal eden küreselleşmeyi ele alalım mesela. Küreselleşmeye yönelik ilk açıklamalar, ekonomik boyutların ve ulus devletlere ilişkin siyasi meselelerin üzerinde durduysa da, sosyologlar, kültürün küreselleşmesinin aynı derecede önemli ve hayati bir biçimde diğer boyutlarla ilişkili olduğuna hiç zaman kaybetmeden dikkati çektiler. Üretimin, ticaretin ya da mali piyasanın küreselleşmesi hakkında dört başı mamur bir kitap yazmanız olanaklı olsa da, küreselleşme teorilerinin amaçladığı gibi, dünyaya bir bütün olarak odaklanacaksanız, küreselleşmeyi önce farklı ekonomik, siyasi ve kültürel alanlara ayırıp sonra da bu alanları tek tek ele almanın hiçbir anlamı yoktur. Bir kere, masada yirminci yüzyılın ortasında iki sosyal teorisyenin “kültür endüstrisi” diye adlandırdıkları bir mesele var: Milyonlarca insanı istihdam ederken gitgide küreselleşen bir endüstri. Kültürel tüketim zevkle ilişkiyse, aynı zamanda parayla ve siyasetle (“yumuşak güç”le ya da etkiyle) de ilişkilidir. 1980’li yılların sonunda komünizmin Avrupa’da çökmesinin nedenleri arasında *Western* ve yerel *rock* müziğinin, ayrıca *punk* gibi bunlarla bağlantılı hareketlerin etkisi olduğu göz ardı edilemez.

Sosyal teori, bu ilişkiler hakkında düşünmek için sahip olduğumuz en iyi çerçevedir. Son otuz yıldır çok kullanılan başka bir terimi, yani “modernlik”i ele alalım. Modernlik deyince bir iktisat tarihçisi Avrupa’daki pazarların yükselişi ve ücretli emekten;

bir siyaset bilimci devlet bürokrasilerinin artışı ve parlamento-daki siyasi temsililerden; bir sosyolog ise “sanayi toplumu”ndan ya da daha Marksist bir ifadeyle “ileri” ya da “geç” kapitalizmden söz edecektir. Ne var ki, ihtiyacımız olan, modernliğin bütün bu boyutlarını kapsayan çok daha geniş bir kavramlaştırmadır. Bu anlamda gözünü geleceğe dikmiş modernlik, meta üretiminin ve insanın toplumsal ile siyasi ilişkilerini örgütlemenin yeni yollarını geliştirmeye odaklanmış haldedir. Sosyal teori, geçen birkaç yüzyıldır ve özellikle de 1980’li yıllardan bu yana tam da bunu gözler önüne sermiştir.

Dolayısıyla sosyal teorisyenler büyük sorular sorup nesiller boyunca farklı biçimlerde tekrar tekrar bunlara geri dönerler. Sosyal teorinin tarihi, bilimi bir “keşifler” dizisi gibi sunan bilim tarihinden daha çok felsefe tarihine benzer. Elbette, yirminci yüzyıl bilim tarihçisi Thomas Kuhn’un ister teknik ister kavramsal olsun “bilimsel paradigmlar” –yanma ve solunum anlayışımızı dönüştüren ve dönüştürürken de bilimin ve insan bilgisinin çehresini değiştiren Lavoisier’in 1777 yılındaki oksijen keşfi gibi örnek başarılar– diye adlandırdığı şeyle de koşutluklar söz konusudur. Kuhn “paradigma” sözcüğünü açıklama çerçevelerini ve –kimi zaman bir “disiplinin temeli” diye adlandırdığı– müşterek varsayımları ifade etmek için de kullanmıştı. Birinci türden paradigmlar ikinci türden paradigmlara yol açma eğilimindedir.

“Paradigma” terimini, tıpkı benim bu kitapta yaptığım gibi, farklı sosyal düşünce tarzlarını besleyen ve sosyal teoride bugün de önemini yitirmeyen bazı klasik açıklama girişimleri için kullanabiliriz. Başka bir deyişle, açıklama girişimlerinden hiçbiri sorgusuz sualsiz kabul edilmedikleri için çoğunun yerini –ileride göreceğimiz üzere– daha sonraki yıllarda başkalarının aldığını söylemeye çalışıyorum. Ne var ki, asıl mesele bu değil; söz konusu açıklama girişimleriyle ilgilenmemizin nedeni, olayları açıklama yollarını göstermeleridir. Bunlar da teorik ve siyasi gündemleri belirlerler. Sözgelimi, iki yüz elli yılı aşkın bir süre önce şekillen-

miş koşulların yol açtığı eşitsizlikler üzerine halen kafa yoruyoruz. Bugün toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine, refah ve gelirdeki (yalnızca ulusal olanlardan ziyade) küresel farklılıklara daha fazla dikkat etsek de, eski fırsat eşitliği, doğal ve toplumsal eşitsizlikler (ve tiksindirici bir biçimde aşırı zenginliğin açık nedenlerle giderek artan siyasi eleştirisi) arasındaki ilişkiye dair düşünceler halen bu sorunları düşünme biçimimizin merkezinde yer alıyor. Kısacası, elinizdeki kitap, sosyal teorinin niçin dünyayı anlamının vazgeçilmez bir parçası olduğunu açıklamaya çalışıyor.

Bu kitapta ele alınan düşünürlerin birçoğu ya kendileri ya da daha sonra başkaları tarafından sosyolog (“sosyoloji” sözcüğü 1830’lu yıllarda –aynı zamanda doğanın ve toplumun bilimsel incelenmesini ifade etmek için “pozitivizm” terimini de ilk kez kullanan– Auguste Comte tarafından yaygınlaştırıldı ve yirminci yüzyılın başlarında kullanılmaya başlandı) olarak tanımlandılar da, sosyal teori, Hegel’i, Marx’ı, Nietzsche’yi, Foucault’yu, muhtemelen Freud’u, kesinlikle Frantz Fanon’u, Edward Said’i ve postkolonyal teoriyi şekillendiren diğer yazarları da kapsayan –lafın gelişi– geniş bir ailedir. (“Sosyal teori” terimiyse “sosyoloji”yi on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkıp sanayi toplumu üzerinde odaklanan daha özgül bir çalışma bağlamında kullanan Anthony Giddens tarafından 1971 yılında İngiltere’de yaygınlaştırıldı.)

“BURADAN BAŞLAYIN”:

SOSYAL TEORİDE YENİLİKLER VE SÜREKLİLİKLER

“İmtiyazlılar kendilerini gerçekten farklı bir tür olarak düşünürler.”

Abbé Sieyès

“En kötüsü, savunmak için fakirlerinizin ve barındırmak için de zenginlerinizin olmadığı zamandır.”

Jean-Jacques Rousseau

Bu alıntılarının sahipleri yirmi birinci yüzyılın sosyal eleştir-menleri değil. İlk alıntı, Fransız Devrimi'nin başlamasının bir yıl öncesine ait, yani 1788 tarihliken, ikincisi biraz daha eski, 1755'e tarihli. Birinci Bölüm'ün konularından biri olan eşitsizlik üzerine düşünme çabamız, bugün bir kere daha aşırı zenginlere, yani "%1"e odaklanıyor. Bu nedenle yüzyıllar önce devrime il-ham veren düşüncelerin bugün halen nasıl ziyadesiyle güncel ol-duklarını göstererek o zamanın ve bugünün koşullarına dair bir taslak çıkaracağım. Sosyal teori bu türden sürekliliklerle doludur. Anahtar yenilikse on yedinci ve on sekizinci yüzyılda Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da ortaya çıkmış gibi görünen şu düşünceydi: İnsan toplumları şayet altta yatan süreçler tarafından biçim-lendirilen insan ürünleri olarak anlaşılabilirlerse, o halde insan müdahalesiyle yeniden biçimlendirilebilirlerdi de. "Olayların nedenlerini bilme" (deyim Avrupa'da milattan öncesinin Romalı şairi Vergilius'a değin geriye gider) düşüncesi çok daha eskilere dayanır, ama toplumsalın gerçekliğin farklı bir alanı olarak yo-rumlanması düşüncesi yenidir.

Aynı dönemde yaşanan bir başka yenilik, özerk yasalarla iş-leseler de, toplumsal bir bağlamda varolan ve onu yeniden bi-çimlendiren ve artık iktisadi sistemler diye adlandırdığımız şeye ilişkin düşüneydi. Adam Smith, günümüzde iki farklı araştırma alanı olarak düşündüğümüz iktisat bilimi ve ahlak felsefesini on sekizinci yüzyılda birleştirdi. (Amartya Sen gibi istisnai birkaç ismi dışarıda bırakırsak bugünlerde çok az insan ikisiyle aynı anda ilgileniyor.) Smith'ten bir yüzyıl sonra yaşamış Karl Marx'a göre vurgu, kendi yasalarını izleyen bir sistem olarak kapitaliz-min analizine ve kapitalizmin ahlaki eleştiriye dirençli oluşuna kaymıştı. Marx, aynı zamanda sınıflar ile üretim biçimleri ara-sında önemli bir bağ kurdu; ona göre bir üretim sistemindeki konumlar, sınıfları ve sınıflar arasındaki çatışmayı belirliyordu. Sosyal teorinin merkezi temalarından biri haline gelen kapita-lizm çevresindeki tartışmalar İkinci Bölüm'ün konusudur.